

Finanšu ministra Jāņa Reira novērtējums 2020. gadam un prognozes par 2021. gadu

Publicēts: 29.12.2020.

[Jaunami](#)

Šis gads gan Latvijas, gan pasaules ekonomikā sākās ar lielām cerībām un vēl gada sākumā tika gaidīts, ka pasaules ekonomiskā izaugsme kļūs nedaudz straujāka kā iepriekšējā gadā. Tomēr līdz ar Covid-19 uzliesmojumu un arvien plašāku slimības izplatību visā pasaulē kļuva skaidrs, ka pasaules ekonomika 2020. gadā piedzīvos recesiju, kuras dziļums un smagums būs atkarīgs no tā, cik ātri izdosies vīrusa izplatību apturēt. Līdz ar to šis gads gan ekonomikai, gan sabiedrībai kopumā ir bijis ļoti sarežģīts un izaicinājumiem pilns, ko pavadīja liels satraukums un nenoteiktība.

2020. gads Latvijas un pasaules ekonomikā un prognozes 2021. gadam

Jau šā gada pirmā ceturkšņa izskaņā starptautiskās institūcijas sāka pārskatīt ekonomiskās izaugsmes perspektīvas, iekšzemes kopprodukta (IKP) prognozēs iekļaujot Covid-19 ietekmi, kuras apmēru tobrīd novērtēt bija praktiski neiespējami. Tādējādi 2020. gads izceļas ar ekonomiskās attīstības prognožu regulāru pārskatīšanu un būtisku koriģēšanu, paredzot augstus lejupvērstus riskus, un šā gada maijā pasaules ekonomiskās politikas nenoteiktības indekss sasniedza vēsturiski augstāko līmeni. Starptautiskais valūtas fonds (SVF) pasaules ekonomikas pārskatu šogad publicējis četras reizes, globālo recesiju 2020. gadam paredzot 3,0% apmērā aprīlī, kam sekoja prognozes pazemināšana līdz 4,9% jūnijā. Taču, pateicoties labākai izaugsmei šā gada otrajā ceturksnī un ņemot vērā pieejamos datus par ekonomikas attīstību trešajā ceturksnī, SVF oktobrī publicētajās prognozēs paredz globālās ekonomikas sarukumu 2020. gadā par 4,4%, nākamajam gadam iezīmējot 5,2% lielu izaugsmi.

Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (OECD) ir pēdējā, kas nākusi klajā ar atjaunotām prognozēm. Decembra sākumā OECD šā gada pasaules ekonomikas kritumu novērtējusi 4,2% apmērā, vienlaikus pirmo reizi šogad paužot optimismu par nākotnes attīstības perspektīvām, prognozējot, ka Covid-19 vakcīnas izstrādes pabeigšana un vakcinēšanas uzsākšana visā pasaulē, kā arī saskaņota veselības politika un fiskālie stimuli mazinās nenoteiktību un veicinās ekonomikas atgūšanos. Saskaņā ar OECD prognozēm nākamajā gadā pasaules izaugsme varētu sasniegt 4,2%, ekonomikai pirmspandēmijas līmeni sasniedzot 2021. gada beigās.

Pamatojoties uz OECD izstrādātajām prognozēm, eirozonā šogad gaidāms straujāks sarukums nekā pasaulē kopumā, eirozonas ekonomikai 2020. gadā samazinoties par 7,5%. Savukārt šā gada trīs ceturkšņos eirozonas IKP ir uzrādījis kritumu par 7,4%, ko noteica straujš ekonomikas sarukums Covid-19 smagāk skartajās valstīs – Spānijā, Itālijā, Francijā, Grieķijā. Tajā pašā laikā Lietuvā un Igaunijā, kā arī citās Latvijas galvenajās tirdzniecības partnervalstīs recesija ir bijusi mērenāka, kas noteica un turpmāk veicinās Latvijas ekonomikas veiksmīgāku Covid-19 krīzes seku pārvarēšanu.

Kopumā gada pirmajos trīs ceturkšņos Latvijas ekonomika piedzīvojusi 4,3% kritumu, apliecinot, ka ekonomikas sarukums otrajā un trešajā ceturksnī Covid-19 krīzes ietekmē nebija tik dziļš kā sākotnēji sagaidīts, kā arī ekonomikas atgūšanās bijusi veiksmīgāka nekā iepriekš prognozēts. Tādējādi Latvijas ekonomikas kritums 2020. gadā kopumā būs zemāks nekā šā gada jūnijā Finanšu ministrijas izstrādātajās prognozēs.

Lielākā pozitīvā ietekme uz Latvijas ekonomikas attīstību šogad bijusi būvniecībai un lauksaimniecības nozarei, kuras arī šajos pandēmijas un pavasarī valstī izsludinātās ārkārtējās situācijas apstākļos spēja uzrādīt izaugsmi. Savukārt apstrādes rūpniecība, lai arī izjutusi ārējās vides negatīvo ietekmi caur globālo piegāžu ķēžu darbības traucējumiem un ekonomiskās aktivitātes bremsēšanos tirdzniecības partnervalstīs, kopumā demonstrējusi salīdzinoši labu noturību un atgūšanos no krīzes. Latvijas apstrādes rūpniecība trīs ceturkšņos samazinājusies par 2,7%, uzrādot vienu no zemākajiem nozares kritumiem Eiropas Savienībā (ES).

Toties pakalpojumu nozares, kuras tiešā veidā ietekmēja Covid-19 krīze un drošības pasākumi slimības izplatības apturēšanai, šogad cietušas visvairāk. Izminētās un ēdināšanas pakalpojumi, mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumi šā gada otrajā ceturksnī sarukuši par vairākiem desmitiem procentu, šīm nozarēm neatgriežoties normālās darbības režīmā arī trešajā ceturksnī. Savukārt lielākais negatīvais devums IKP rezultātos trīs ceturkšņos bija transporta nozares kritumam par 15%, kur turpinājās Krievijas kravu tranzīta sarukums un aviopārvadājumu apjomi bija visai ierobežoti.

Covid-19 krīze atstājusi būtisku ietekmi arī uz Latvijas darba tirgu. Šogad vērojams bezdarba līmeņa pieaugums ir vērtējams kā visai mērens, ko veicināja valdības īstenotie nodarbinātības un eksporta atbalsta pasākumi. Trešajā ceturksnī bezdarba līmenis Latvijā veidoja 8,4%, kas bija nedaudz mazāk nekā otrajā ceturksnī, bet par 2,4 procentpunktiem augstāks nekā pirms gada. Līdz ar to bezdarba līmenis Latvijā, kas kopš 2014. gada bija stabili augstākais starp Baltijas valstīm, jau ir būtiski zemāks nekā Lietuvā, kur trešajā ceturksnī bezdarba līmenis pieaudzis līdz 9,3%, kamēr Igaunijā bezdarbs trešajā ceturksnī bija 7,7% līmenī.

Vienlaikus ceturktā ceturkšņa attīstība Latvijas ekonomikā jau var būt negatīvāka, ņemot vērā Covid-19 straujo izplatību un kopš oktobra sākuma slimības ierobežošanai noteiktos pasākumus. Jācer, ka pašlaik ieviestie vīrusa izplatības ierobežojumi būs pietiekami, lai vēl šogad samazinātu slimības izplatību, taču ir skaidrs, ka situācijas saasināšanās saistībā ar Covid-19 negatīvi ietekmēs arī 2021. gada sākuma ekonomiskās attīstības perspektīvas. Tādējādi arī nākamgad būtiska loma būs valsts atbalsta pasākumiem gan nodarbinātības veicināšanai, gan atbalstam bez darba palikušajiem iedzīvotājiem. Tāpat ekonomikas sekmīgāku atgūšanos no šīs krīzes stimulēs jau apstiprināto publisko infrastruktūras projektu īstenošana, no kuriem vērienīgākais ir *RailBaltica* projekts, kā arī pieejamie ES fondu, tajā skaitā, Atveseļošanās un noturības mehānisma līdzekļi.

Svarīgi, ka šajā krīzē Latvijas ekonomikas struktūra un kopējā ekonomiskā situācija ir bijusi daudz labvēlīgāka nekā iepriekšējās globālās finanšu krīzes laikā. Būtiski ir arī tas, ka atšķirībā no iepriekšējās krīzes Latvijai pašlaik ir pietiekami finanšu līdzekļi krīzes seku mazināšanai, gan sniedzot tiešu atbalstu krīzes skartajiem iedzīvotājiem un uzņēmumiem, gan investējot infrastruktūras attīstībā, gan darbinieku apmācībā un pārkvalifikācijā, kā arī veselības aprūpes un izglītības sistēmas pilnveidošanā.

Valdības apstiprināto atbalsta pasākumu ieviešana ir mazinājusi pandēmijas negatīvo ietekmi uz ekonomiku, un sagaidāms, ka šogad Latvijas IKP kritums būs 4,5%. Arī nākamais gads Latvijas ekonomikā būs izaicinājumu pilns, un tāpēc ir svarīgi turpināt atbalstu iedzīvotājiem un uzņēmumiem, lai noturētu Latvijas tautsaimniecības potenciālu pirmskrīzes līmenī un vēlāk arī nodrošinātu tā pieaugumu vidējā termiņā.

#Budžets2021

Reaģējot uz Covid-19 izraisīto ekonomisko krīzi, vienlaikus ar automātiskajiem ekonomikas stabilizatoriem, kā nodokļu ieņēmumu samazināšanās un izdevumu pieaugums bezdarbnieku pabalstiem, Latvijas valdība apstiprināja ievērojamu atbalsta pasākumu paketi krīzes pārvarēšanai. Kopējais novērtētais pasākumu apmērs uz 2020. gada 8. decembri sasniedz 3,5 miljardus eiro jeb 12,5% no IKP ar ietekmi uz vispārējās valdības budžeta bilanci šogad -4,5% no IKP un 2021.gadā -1,5% no IKP. Gan pirmajā, gan otrajā pandēmijas vilnī atbalsts tiek sniegts iedzīvotājiem pabalstu un subsidēto darbavietu veidā, nozarēm finansiālo grūtību mazināšanai, nodokļu maksātājiem, pagarinot nodokļu samaksas termiņu, uzņēmumiem un pašvaldībām aizdevumu un garantiju veidā, kā arī pārstrukturējot ES fondu investīcijas ātrākai izešanai no krīzes.

Šogad nozīmīga bija valsts budžeta 2021. gadam izstrāde, kuru Saeimā pieņēma 2020. gada 2. decembrī. Lai gan Covid-19 dēļ pastāv izaicinājumi un neskaidrības, 2021. gada valsts budžets paredz būtisku papildu finansējumu svarīgākajām tautsaimniecības nozarēm.

2021. gada valsts budžeta būtiskākās prioritātes ir veselības un izglītības nozares darbinieku atalgojuma palielinājums, Satversmes tiesas spriedumu izpilde labklājības jomā, kā arī neatkarīgo institūciju prioritārie pasākumi un nodokļu izmaiņas iedzīvotāju sociālā nodrošinājuma paplašināšanai. Bez tam, no 2021. gada paredzēts celt minimālo algu no līdzšinējiem 430 eiro līdz 500 eiro mēnesī.

2021. gada valsts konsolidētā budžeta ieņēmumi tiek plānoti 9,585 miljardu eiro apmērā, savukārt izdevumi – 10,765 miljardi eiro. Salīdzinot ar 2020. gada budžetu, nākamgad plānotie valsts budžeta ieņēmumi paredzēti par 322 miljoniem eiro mazāki. Savukārt valsts budžeta izdevumi nākamgad paredzēti par 750 miljoniem eiro lielāki nekā 2020. gada valsts budžeta likumā.

Sagaidāms, ka vispārējās valdības budžeta deficīts šogad būs augstāks nekā iepriekšējā gadā – 7,6% no IKP un parāds pieaugs līdz 47% no IKP, ņemot vērā ievērojamo aizņemšanos atbalsta pasākumu finansēšanai. Arī Eiropas Komisijas rudens prognozes liecina par līdzīgiem apmēriem, turklāt gan deficīta, gan parāda apjoms ir zemāks nekā vidēji eirozonā. Decembrī Saeima apstiprināja 2021. gada budžetu ar vispārējās valdības budžeta deficītu 3,9% no IKP, taču, ņemot vērā valdības pieņemtos lēmumus gada nogalē attiecībā uz papildu Covid-19 atbalsta pasākumiem ar ietekmi nākamajā gadā, deficīta apmērs 2021. gadā varētu palielināties. Tuvākajos mēnešos, atjaunojot makroekonomisko rādītāju prognozes Stabilitātes programmai 2021.-2024. gadam, būs lielāka skaidrība, kā tiks koriģētas budžeta bilances vidējam termiņam.

Kāda ir mūsu nodokļu sistēma salīdzinājumā ar citiem?

Kopumā Latvijā nodokļu slogs (nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP) ir viens no zemākajiem ES. Pēc *Eurostat* datiem 2019. gadā Latvijā nodokļu ieņēmumu attiecība pret IKP bija 31,3%, kamēr vidēji ES tā bija 40,2%. Vēl zemāks nodokļu slogs 2019. gadā bija tikai Lietuvā (30,4%), Bulgārijā (30,3%), Rumānijā (26,8%) un Īrijā (22,7%).

Lai uzlabotu uzņēmumu konkurētspēju un mazinātu darbaspēka nodokļu slogu, Saeima atbalstīja nodokļu izmaiņas, kas paredz, ka no 2021. gada par 1 procentpunktu (no 35,09% uz 34,09%) tiks samazināta valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu (VSAOI) likme, no tās par 0,5% darba devēja likme un par 0,5% darba ņēmēja likme. Tāpat no 2021. gada tiks paaugstināts ienākumu sliekšnis (no 1200 uz 1800 eiro mēnesī), līdz kuram piemēro ar iedzīvotāju ienākuma nodokli (IIN) neapliekamo minimumu. Šo nodokļu izmaiņu rezultātā 2021. gadā darbaspēka nodokļa slogs, salīdzinot ar Baltijas valstīm, kļūs konkurētspējīgāks.

Viena no galvenajām Covid-19 krīzes laikā identificētajām problēmām ir nepietiekams valsts sociālais nodrošinājums lielai sabiedrības daļai, kas neļauj saņemt adekvātu sociālo atbalstu nepieciešamības gadījumā. Lai risinātu šo problēmu, no 2021. gada tiks ieviests minimālais VSAOI objekts vispārējā nodokļu režīmā un alternatīvajos nodokļu režīmos nodarbinātajiem, kuru ienākumi mēnesī nerasniedz minimālās algas apmēru. Tāpat tiks reorganizēts mikrouzņēmuma nodokļa un autortiesību saņēmēju režīms.

No 2021. gada tiks pakāpeniski paaugstinātas arī akcīzes nodokļa likmes tabakas produktiem.

Pēc *Starptautiskā nodokļu konkurētspējas indeksa 2020* Latvijā ir otrā konkurētspējīgākā nodokļu sistēma OECD dalībvalstu vidū (indeksu veidojusi ASV domnīca "*Tax Foundation*"). Savukārt Pasaules Bankas *Doing Business 2020* reitingā Latvija par 2019. gadu saglabā augsto 19. vietu (190 valstu konkurencē) un 16. vietu pēc nodokļu nomaksas rādītāja.

Eiropas Savienības investīcijas

Līdz 2020. gada decembrim Latvijā ir noslēgti līgumi par investīciju projektu īstenošanu 3,68 miljardu eiro apjomā, kas ir 83% no 4,4 miljardiem eiro – 2014.-2020. gada plānošanas perioda darbības programmā paredzētā ES finansējuma. Tāpat pēdējo mēnešu laikā sperti būtiski soļi ES fondu jaunā, 2021.–2027. gada, plānošanas perioda investīciju plāna izstrādē un saskaņošanā.

Pamatojoties uz prognozi, nākamo septiņu gadu laikā Latvija kopumā saņems vairāk nekā desmit miljardus eiro ES finansējuma grantu formā, jeb atbalstā, kas Latvijai nebūs jāatmaksā. Lielāko daļu jeb 4,24 miljardus eiro no Latvijai pieejamā ES finansējuma veidos Kohēzijas politikas fondu piešķirums, kuru galvenais mērķis ir izlīdzināt ekonomiskās atšķirības starp ES dalībvalstīm. Tradicionāli nozīmīgs finansējuma apjoms paredzēts arī lauksaimniecības sektora atbalstam, kopumā ap 3,4 miljardiem eiro.

ES Atveseļošanas un noturības mehānismā Latvijai potenciāli būs pieejami apmēram divi miljardi eiro, kas primāri novirzāmi reformu īstenošanai, kā arī ekonomikas zaļajai un digitālajai transformācijai. Papildus Latvijai tiek paredzēts finansējums 191 miljona eiro apmērā Taisnīgas pārkārtošanas fonda ietvaros. Šī fonda mērķis ir nodrošināt atbalstu reģioniem un nozarēm, kurus īpaši skars pakāpeniska atteikšanās no fosilo resursu izmantošanas.

2021. gadā Latvijas interesēs ir maksimāli izmantot visas papildu finansējuma iespējas – gan REACT-EU, gan Atveseļošanas un noturības mehānismu sinerģijā ar ES fondu investīcijām.

<https://www.fm.gov.lv/lv/jaunums/finansu-ministra-jana-reira-novertejums-2020-gadam-un-prognozes-par-2021-gadu>